

Uvědomujete si, co je stereotyp, stereotypní jednání, dialog? Vnímáte rozdíl mezi stereotypem a zvyklostí?

PSEUDOKOMUNIKACE

Je-li dorůstající potomek v lepší náladě, může pro rodiče nastat relativně příznivý okamžik, kdy na jejich pokus o komunikaci blahosklonně odpoví. Vesměs však má v zásobě několik stereotypních výrazů, které z hlediska obsahu a informační hodnoty vlastně stejně za žádnou odpověď považovat nelze. Jde vesměs o jednoslovné pojmy, které aplikuje téměř na každé nastolené téma.

Jak bylo ve škole?

Normálně.

Jaký byl oběd?

Normální.

Jak budeš řešit omluvenky, když jsi ztratil omluvný list?

Normálně.

Jak dopadla písemka?

Nejhůř.

Proč?

Protože mi ta čůza sebrala tahák.

Jaký byl koncert?

Nejhorší.

Proč?

Protože to bylo v nějaký díře a já to vůbec nenašel.

(Hana Primusová, Ivana Vajnarová – Jak chovat pubertáka)

K této ukázce asi není třeba dál nic dodávat. Snad jen, že se jedná o styl prostěsdělovací, ukázkou z běžné každodenní komunikace mezi rodiči a dětmi v pubertálním věku. Nepřipadá vám to povědomé? A přiznejte si – i trochu stereotypní?

2.2. Styl odborný a administrativní

(odborný má funkci odborně sdělnou, případně vzdělávací; administrativní má funkci správní, řídicí)

a odborně sdělnou). Styl odborný zahrnuje projevy, které předpokládají příjemce s určitými věcnými znalostmi z daného oboru. Je to styl odborných publikací, odborných časopisů a učebnic. Cílem je podat přesné, jasné a relativně úplné informace z různých oborů lidské činnosti a poučit čtenáře. Od autora vyžaduje odborné znalosti, schopnosti a vzdělání.

Dělí se dále na styl:

a) **teoreticky odborný** (vědecký) – poučení pro vědce; zahrnuje texty obsahově i jazykově náročné, podává co nejpřesněji teorie jednotlivých vědních oborů; je určen odborníkům určitého oboru

b) **prakticky odborný** – poučení pro potřeby praxe; uvádí přehledně a stručně teoretické poznatky do praxe, zahrnuje projevy mluvené, ale zejména psané, např. popisy různých pracovních postupů, návody k používání spotřebičů apod. (často se blíží stylu administrativnímu)

c) **populárně naučný** (popularizační) – poučení pro zájemce a širokou veřejnost; zahrnuje projevy založené na vědeckém poznání a odborné práci, při jejich vytváření se však klade důraz na zajímavost, názornost a zejména srozumitelnost a přístupnost, základem je zjednodušené výrazivo odborného stylu

Hlavní znaky příslušných jazykových projevů:

- neutrálnost, jednoznačnost a přesnost vyjádření
- užívání spisovného jazyka
- využívání odborných názvů³ (termínů)
- připravenost

Požadavky:

- věcná správnost
- objektivnost
- úplnost
- přehlednost

³ **Odborný název** (termín) – užívá se v určitém oboru, kde má přesný a jednoznačný význam. Označuje jednu skutečnost a je slohově neutrální. Může být **domácí** (zájmeno, mluvnice) nebo **přejatý** (pronomen, gramatika), může být **jednoslovný** (sloveso, verbum) nebo **víceslovný**, tzv. **sousloví** (podstatné jméno, kyselina sírová).

Uplatňované slohové postupy:

- výkladový (např. zákony, referát, výklad, přednáška), popisný (např. odborný popis, návod), úvahový (např. diskuse, úvaha, recenze), informační

Nejčastější slohové útvary (druhy textů):

- útvary psané – výklad, pojednání, odborný článek, studie, monografie, kritická stať, esej; odborný popis, referát, charakteristika, recenze, posudek, pracovní návody (popisné odborné útvary);
- útvary mluvené – přednáška, polemika, vědecká diskuze, debata

VYUČOVÁNÍ MLÁDEŽE PŮJDE SNADNO, JESTLIŽE

- a) začne brzy před zkažením myslí,*
 - b) bude se dít s náležitou přípravou,*
 - c) bude se postupovat od všeobecného ke zvláštnímu a*
 - d) od snadnějšího k nesnadnějšímu,*
 - e) nikdo nebude přetěžován přílišností učiva,*
 - f) všude se bude postupovat pomalu,*
 - g) žák nebude nucen k ničemu, leč co by sám žádal, podle věku a metody,*
 - h) vše se bude podávat názorem,*
 - i) k okamžitému využití a*
 - j) vše stále podle jedné a téže metody.*
- Tak pravím, stane se, že vše půjde do hlavy pomalu a příjemně.*

(Jan Amos Komenský – Velká didaktika)

d) **styl administrativní** – je styl informativní při úředním styku, je zaměřen na fakta a jejich sdělení; je to styl úředních písemností (žádostí, objednávek, reklamací, zápisů, přihlášek)

Hlavní znaky příslušných jazykových projevů:

- oficiálnost, typizovanost, strohost (administrativní projevy bývají psané, připravené a promyšlené, jejich zpracování vede ke stereotypnosti a schematičnosti)
- užívání spisovného jazyka (slova bez citového zabarvení, často se opakují celé ustálené formulace,

sdělení mívá podobu heslovitou, časté využívání zkratk, zkratkových slov a značek, skladba vět bývá zhuštěná)

- důležitým rysem je dokumentárnost (písemnosti se uchovávají)
- kvůli snadnému a rychlému vypracování vznikly předepsané normy (předpisy úřední korespondence)
- často se využívají předtištěné formuláře

Požadavky:

- věcná výstižnost a správnost
- srozumitelnost a stručnost
- úplnost
- přehlednost
- jednoznačnost vyjádření

Nikdo nebude přetěžován přílišností učiva. To jsem fakt řekl.

Uplatňované slohové postupy:

- informační (např. úřední oznámení či dopis, dotazník), popisný (např. životopis)

Nejčastější slohové útvary (druhy textů):

úřední oznámení, úřední zpráva, obchodní dopis, objednávka, formulář, dotazník, životopis, posudek, úřední dopis, žádost, zápis, usnesení, protokol, smlouva, potvrzení

Minulost přinesla vtipy i pozoruhodné zápisy z jednání národního výboru a JZD (jednotného zemědělského družstva):

- *V kulturním domě se staví kamna, žádáme občany o brigádu, trouby jsou na národním výboru.*
- *Upozornujeme družstevníky, že již třetí den je na návsi fůra hnoje. Nebude-li odstraněna, vloží se do toho národní výbor.*
- *Upozornujeme na setí jařin. Kdo je osel, ať se přihlásí.*
- *Výzva k občanům: „Vybírá se poplatek za plemenného býka a za kominíka.“*
- *Dne 17. t. m. bude proveden soupis prasat, dostavte se všichni včas.*

2.4. Styl publicistický

(má funkci sdělnou, získávací a přesvědčovací) – styl projevů publikovaných v tisku a jiných médiích (rozhlasu, televizi, internetu apod.), cílem je jednak informovat o aktuálních událostech ve společnosti, jednak získávat, přesvědčovat a ovlivňovat; projevy jsou psané i mluvené a jsou určeny široké veřejnosti.

Hlavní znaky příslušných jazykových projevů:

- připravenost a promyšlenost (kromě rozhovorů /interview/, publicistických debat a diskusí jsou monologické)
- základem je neutrální spisovný jazyk (výrazy hovorové i knižní), a to podle funkce projevu a předpokládaných čtenářů (posluchačů); někdy se záměrně užívají i nespisovné prostředky (např. cituje-li se, co kdo řekl)
- často obrazná pojmenování⁴, přívlastky⁵ a publicismy (to jsou výrazy typické pro publicistický styl, např. *horký favorit*)

Požadavky:

- aktuálnost
- srozumitelnost, jednoznačnost
- přesvědčivost
- pravdivost

Uplatňované slohové postupy:

- informační, popisný, úvahový

Nejčastější slohové útvary (druhy textů) – publicistické projevy se dělí do tří žánrových skupin:

a) **zpravodajské** – podávají výčet základních údajů bez zdůvodnění faktů: zpráva, referát,

4 Rozlišujeme pojmenování **přímá** (neobrazná) – k vystižení skutečnosti, nálady je užito základního, nepřeneseného významu slov a **nepřímá (obrazná)** – k vystižení skutečnosti je užito **přeneseného významu slov**, např. **přírovnání** (*bílá jako sníh, oči jako pomněnky*), **metafora** (*hlava rodiny, rameno spravedlnosti*), **personifikace** (*stromy šeptaly, Vánoce klepou na dveře*), **metonymie** (*číst Nerudu*), **synekdocha** (*seběhlo se celé město, naše třída šla k zubaři*) aj.

5 **Přívlastek** je rozvíjející větný člen, který rozvíjí pouze podstatné jméno (nebo jiný výraz v platnosti podstatného jména), např. *politická situace, studenti z Prahy* aj.

oznámení, inzerát, leták, reklama;
interview (rozhovor)

b) **analytické** (úvahové) – přinášejí další fakta, událost osvětlují, rozebírají a uvažují o ní: komentář, úvodník, kritika, recenze; glosa, polemika, diskuse, debata

c) **beletristické** – mají některé rysy publicistické, ale užívají i postupů a jazykových prostředků stylu uměleckého: fejeton, sloupek, črta, umělecká reportáž, cestopis

Podobu dialogů mají: rozhovor (interview), diskuse, debata.

K tomuto stylu se přiřazuje i **styl řečnický**, tj. styl oficiálních, veřejných mluvených projevů. Plní funkci propagační, agitační a přesvědčovací.

Zprávy
z Londýna:
Je pátek
třináctého...

SMŮLA PŘICHÁZÍ V PONDĚLÍ 27.

Londýn

Pátek třináctého že je nešťastným dnem? Nesmysl.

Podle analýzy více než milionu pojistných případů britské pojišťovny AA Insurance je smolným dnem ve skutečnosti pondělí 27. Riziko, že se vám něco přihodí nebo něco rozbijete, se ještě zvyšuje, pokud osudné datum nastane v zimě. A proč pondělí? Lidé jsou prý ve stresu z nadcházejícího pracovního týdne.

z deníku 24 hodin, 28. 11. 2006

2.5. Styl umělecký

(má funkci esteticko-sdělnou) – zahrnuje umělecké texty prozaické, poezii i dramatickou tvorbu. Jeho projevy nesledují jen obsahovou stránku sdělení, ale chtějí vyvolat estetický zážitek.

Hlavní znaky příslušných jazykových projevů:

■ autoři uměleckých textů užívají jazykové prostředky ze všech útvarů národního jazyka (spisovné výrazy, nespisovné výrazy z obecné češtiny, nářečí, slangové a argotické výrazy⁶);

⁶ **Slang** – jazyk zájmových a pracovních skupin, např. studentský slang (*šprtat, tasit, rupnout; koule, bajle, puma* = pětka aj.) **Argot** – jazyk společensky izolovaných vrstev (zlodějí, fetišáků apod.), např. *fízl, chlupatej, perník* (= pervitin) aj.

Na
sivém
oři, při svitu
luny, kopyto
kříšlo...
...já spolík
pecku
z blumy.

základem autorské řeči (tj. toho, kdo vypráví/řečí vypravěče) bývá spisovná čeština; v řeči postav se vyskytují slova z různých jazykových vrstev

- volba vhodných jazykových prostředků se odvíjí od záměru autora co nejdříve přiblížit dané popisované prostředí a oživit, zpestřit sdělení
- v uměleckém stylu se navíc používají zvláštní prostředky – poetismy⁷ a obrazná pojmenování (metafory, metonymie)

Požadavky:

- přinést intenzivní citový prožitek, zapůsobit nejen na rozum, ale především na cit a fantazii čtenáře

Uplatňované slohové postupy:

- vyprávěcí, popisný, úvahový

Nejčastější slohové útvary (druhy textů):

- básnické, např. sonet, epigram, píseň, óda, elegie⁸
 - prozaické, např. anekdota, bajka, pohádka, pověst, povídka, novela, román
 - dramatické, např. tragédie, komedie, fraška⁹, tragikomedie, činohra
- Umělecký styl využívá nejrůznější slohové útvary – vypravování, popis, líčení, úvahu, ale i další.

Literární druhy:

Literární druh je literární celek se společnými obsahovými a formálními rysy (obdobná tematika, kompozice a stylistické postupy, zaměření).

- **Epika** – o skutečnosti vypravuje, základem je děj; vypráví příběh s vypravěčem a postavami v určitém čase, prostředí, situacích. Dnes je psána zvláště prózou, ale může být využita i v poezii. Zahrnuje texty různého rozsahu (od anekdoty až po rozsáhlý román).

7 **Poetismy** jsou slova básnická, např. *oř* (= kůň), *luna* (= měsíc), *haluz* (= větev) apod.

8 Lyrické žánrové formy: **sonet** (znělka) – 14veršová báseň, pravidelné rýmové schéma; **epigram** – krátká, satiricky útočná báseň s ostrou pointou; **óda** – oslavná báseň; **elegie** – žalozpěv.

9 **Fraška** = jednoduché komické výstupy, výsměch hlavně vnějším nedostatkům člověka (fyzické defekty) nebo hlouposti; obhroublý humor, využití karikaturní nadsázky.

JEDNOU...

Jednou, když jsem jel z Plzně, zastavily mě dvě stopařky. Dal jsem se s nimi do hovoru a ony prej, kde že jsem byl a já na to, že v Plzni a ony povídají, že já jsem odtamtud a já se ptal, odkud že to ví – moc pěkně jsme se bavili. Na tu mou poslední otázku mně řekly: My jsme vás měly ve škole. Máme v sešitě napsáno Jiří Suchý, nar. 1931 v Plzni a v závorce Tulipán.

Bylo mně nějak podivně. Najednou jsem neseděl za volantem já, nýbrž tam seděla školní látka a nade mnou se vznášela představa, že ze mne může dostat někdo třeba čtyřku. A před několika léty se mi dokonce dostala do rukou čítanka, v níž jsme byli od Mistra Lieslera vyobrazeni všichni tři: Jiří Šlitř, já a tulipán. A pod obrázkem byl text naší písně.

(Jiří Suchý – Knížka aneb Co mne jen tak napadlo)

■ **Lyrika** – zachycuje skutečnost v jedinečném, neopakovatelném okamžiku; nemá děj, vyjadřuje hlavně pocity, prožitky, nálady a dojmy autora. Typická zvláště pro poezii (bývá psána ve verších), využívá hojně obraznosti.

PŮJČÍME TI LÍPU, EVROPO!

Je v ní hrdost,

Půjčme ti lípu, Evropo!

Síla a šlechtnost.

Pro dobré přátelství.

Přivoň k vůni medu

Pro mír mezi námi.

Že zlatých květů.

Opatruj ji, Evropo!

Uzdravíš duši,

zahřeješ srdce,

potěšíš mysl.

(Kolektiv 13letých dětí, ZUŠ Liberec
– oceněná práce z literární soutěže
Evropa ve škole)

MÍT KAMARÁDA

Mít kamaráda...

jen tak,

pro jeho zapískání

brát schody po třech,

abys mu řek:- Co šlíš,

blázne?

A on tobě: - Tak fofry,

dělej,

kde to vázne?

(Milena Lukešová – Nahej v trní)

■ **Drama** – skutečnost, příběh se předvádí na jevišti, děj tvořen přímými promluvy postav (dialog, monolog).

ROMEO A JULIE – William Shakespeare

Scéna (setkání Romea a Julie) ze slavného dramatu o tragické lásce mladičkých milenců ze zneprátelených rodů Monteků a Capuletů.

Romeo: Ó, mluv, anděle skvoucí! Neboť jsi tam nade mnou, té noci vůkol slavná, jak nebes okřídlenec užaslým, zvráceným nazad očím smrtelníků, již naznak padají, by viděli ho, když nad oblaky líně plynoucími se plaví na modrostech povětří.

Julie: Ach Romeo, Romeo! Proč jsi Romeo? Své jméno zapři, odřekni se otce, anebo, nechceš-li, zasvěť se mně, a přestanu být Kapuletová.

Romeo: Mám ještě poslouchat? Či odpovím?

Julie: Tvé jméno jenom je můj nepřítel. Tys jenom Ty. Ty vůbec nejsi Montek. Co je to Montek? Ruka ne, ni noha, ni paže, ani tvář, ni jiná část patřící k člověku. Proč nemáš jiné jméno? Copak je na jméně? Co růží zvou, i zváno jinak vonělo by stejně. A tak Romeo, nebýt Romeem zván, by nebyl o nic méně drahocenný než s tímto jménem. Romeo, sveč to jméno! A za ně, které není částí Tebe, si vezmi mne.

Romeo: Beru Tě za slovo.

Nazvi mě svým, a budu znovu pokřtěn. Už nechci víc být Romeo.

(přeložil Erik Adolf Saudek)